

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája

Daka Marija

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió alapjogvédelmi rendszerének
összefüggései – konvergencia és divergencia az európai jogi térben

PHD Értekezés Tézisei

Pécs 2020

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
1. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása	3
1) A témaválasztás indokoltsága	3
2) A kutatási feladat rövid összefoglalása	3
2. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei.....	4
3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei.....	5
1) A tudományos eredmények rövid összefoglalása	5
2) A tudományos eredmények hasznosításának a lehetősége	6
4. Summary.....	6
5. Publikációk jegyzék.....	9

1. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

1) A témaválasztás indokoltsága

A témaválasztás indokoltsága az európai jogvédelmi tér egyedi sikertörténetéből adódik. Az európai jogi téren belül - mely számunkra, az öreg kontinens lakóinak a realitása- megvalósuló alapjogvédelem az elmúlt évtizedeknek a nemzetközi jog területén végbemenő egyik legfigyelemreméltóbb vívmánya. Az európai emberi jogi rendszer, -az EJEE- létrehozta a mai napig legsikeresebbnek mondható egyéni jogvédelmi rendszert, amely valaha létezett.¹ Ebből, következik, hogy ez a rendszer a legszofisztikáltabb, valamint az európai jogi térben a legrelevánsabb, és következésképp vizsgálatra érdemes is. Esetünkben tehát egyfajta követendő modell, azaz legsikeresebb és legrelevánsabb emberi jogvédelmi rezsím elemzéséről van szó.

Másrészt ez a rezsím egyfajta modellként is szolgál(t). Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény (EJEE) ugyanis egyfajta bevezetést jelentett az első regionális emberi jogvédelmi rendszerbe, amelyet követtek az amerikai, illetve az afrikai rendszerek.

Az európai jogi tér kontextusa magába foglalja, az állam mellett annak egyidejű Európai Unió és Emberi Jogok Európai Egyezménye-beli tagságát is, tehát a disszertáció kutatási kérdései e kettős tagságot előfeltételezik.

2) A kutatási feladat rövid összefoglalása

Ahogy a témaválasztás indokoltsága már előrebojtotta, az európai jogi tér alapjogvédelmi főszereplői az Európa Tanács és az Európa Unió, konkrétan az Európai Unió Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága. Kérdésként merül fel a két szervezet kapcsolatának kronológiája, a két bíróság ismertetése valamint egymás közötti kapcsolatuknak az elemzése, annak jogi alapja, és az alapjogvédelem terén megvalósuló konvergencia és divergenca

¹ *Burgenthal*:i.m.

kérdése. Összeségében tehát a két rezsim alapjogvédelmi törekvéseinek a megragadása, összevetése és holisztikus szemlélete a disszertáció célja.

3) A disszertáció célkitűzése

A fentiekben már szoltam a témaválasztás indokoltásáról, az európai jogvédelmi rendszer egyediségének és sikerének a fényében, tekintve hogy a nemzetközi jog egyik legfigyelemreméltóbb vívmányáról van szó, jelen állásában is, tehát az EU EJEE csatlakozását megelőzően. A csatlakozás megtörténtével e kijelentés fokozottan lesz igaz és méginkább lesz tekinthető kuriózumnak. A disszertáció célja, hogy összehasonlító és történeti kontextusban megvizsgálja a Európa Tanács és az Európai Unió alapjogvédelmi törekvéseit, tekintve hogy azok, ahogyan Jean-Claude Juncker fogalmaz ugyanannak az ötletnek, szellemnek és ambíciónak a termékei. E gondolat mentén, a disszertáció feladata megvizsgálni az EJEE-EU jogi téren belül a különböző interkációkat, konvergens és divergens elemeket. A disszertáció célkitűzéseinek megvalósítása következtében a kutatási feladatról válaszolva hipotéziseket fogalmaztam meg, amelyeket a 3. fejezet foglal össze és amelyek reményeim szerint alkalmazhatók a komplex viszonyrendszer megragadására.

2. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei

Az értekezés az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió alapjogvédelmi rendszerének összefüggései – konvergencia és divergencia az európai jogi térben kárdáseire keresi a választ. A disszertáció e viszonyrendszert javarészt, de nem kizárólagosan esetjogi megközelítést alkalmazva ítéli meg és mellőzi a különböző narratíváknak megfeleltetést, noha kétségenkívüli, hogy e rendszer némely eleme a kvázi-föderális berendezkedésre emlékeztet, így például az, hogy a nemzetközi (tehát EJEE) védelmi dimenzió a minimum szabályok kikényszerítőjeként definiálható *ultima ratio* jelleggel, felülkerekedve ezáltal a sokszor heterogénebb és kiterjedtebb nemzeti- és EU-jog rendelkezésein.

A disszertáció fő vizsgálódási módszere az elsődleges források vizsgálata, ideértve a szerződések, az esetjog és más hivatalos dokumentumok vizsgálatát és elemzését. Ami az

esetjogot illeti, a disszertáció az EJEB és EUB 100 ítéletét és határozatát, tanácsadó véleményét vizsgálja, amely tényben megjelenik a mennyiségi és minőségi metódus, illetve e kettőnek a keveréke. Ami a jogi dokumentumok vizsgálatát illeti, ezek elsősorban nemzetközi szerződések, illetve azok mellékletei. Ideértve, az EJEE-t, annak kiegészítő jegyzőkönyveit, az Alapjogi Chartát, az EUSZ-t és az EUMSZ-t. Tekintve, hogy e két forrástípus (t.i. az esetjog illetve a dokumentumok) az informálódás módja objektív eszközeinek tekinthetők. A magam részéről objektív megközelítésre törekszem, azzal, hogy nagyobb mértékben EJEB centrikus a vizsgálódásom szempontja.

A disszertáció emellett természetesen támaszkodik a releváns hazai és nemzetközi szakirodalomra is, törekedve azok főbb eredményeinek szintetizálására, illetve kritikai szemléletű feldolgozására.

3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei

1) A tudományos eredmények rövid összefoglalása

A disszertáció az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió alapjogvédelmi törekvése – konvergencia vs. divergencia az európai jogi térben kérdéseire keresi a választ.

A disszertáció e viszonyrendszert eseti alapon ítéli meg és mellőzi a különböző narratíváknak megfeleltetést, noha kétészenkvüli hogy e rendszer némely eleme a kvázi-föderális berendezkedésre emlékeztet, így például az a megállapítás, hogy a nemzetközi (tehát EJEE) védelmi dimenzió a minimum szabályok kikényszerítőjeként definiálható *ultima ratio* jelleggel, felülkerekedve ezáltal a sokszor heterogénebb és kiterjedtebb nemzeti- és EU-jog rendelkezésein.

Az EJEE és EU-jog összevetését a disszertáció három különböző szinten vizsgálja, jelesül eljárási szintén összehasonlítva az előzetes döntéshozatali eljárást a tanácsadó véleménnyel amelyek esetén a konvergencia megléte pusztán *prima facie* igazolható.

Másrészt elvi szinten, összehasonlítva az egyenlő bánásmód elvének érvényesülését az EJEE illetve EU rendszeren belül ahol szintén tettenérhető az eltérő perspektíva.

A harmadik vizsgálódási dimenzió pedig a konkrét jog – a tisztességes eljáráshoz való jog előzetes döntéshozatali eljárás kontextusában- érvényesülése formájában. Ez a vizsgálódási

dimenzió igen összetett kérdésre keresi a választ jelesül, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás felek általi kérelmezésének elutasítása megvalósíthatja-e a tisztesség eljéréshoz való jog sérelmét. Ez a kérdés tulajdonképpen az EJEE-EU kapcsolat leképeződését testesíti meg, amely a következők szerint definiálható.

1. Az EJEE és EU jogrend kapcsolata igen komplex kérdés, mely nem egyszerűsíthető le és nem feleltethető meg teljesen egy narratívának vagy paradigmának sem, mint minden viszonyrendszert, e kapcsolatot is a (komplex) dinamika jellemzi. E kapcsolatnak vannak olyan jegyei, amelyek részben egy kvázi föderális berendezkedésnek feleltethetők meg.
2. A minimumvédelem szintjét az EJEE szabja meg, ezáltal követendő minimumelvárást támasztva a nemzeti jog számára, és közvetve az EU jog számára is.
3. A komplex és dinamikus kapcsolat következménye, hogy javarészt *in concreto* és *esetről esetre vizsgálódva* jelleggel érthető meg a korreláció.
4. Konvergencia elemként az alkotmányos jogforrások és az alkotmányos szereplők megléte emelendő ki.
5. Divergencia elemként az eltérő mandátum emelendő ki. Ennek következménye a részben eltérő perspektíva, mely megnyilvánul az eltérő jogi rezsimben.
6. Az alapjogvédelem koherenciája és a jogbiztonság érdekében szükséges lenne az EU mielőbbi EJEE-hez csatlakozása.

2) A tudományos eredmények hasznosításának a lehetősége

A disszertáció hipotézisei alkalmasak lehetnek a jelenlegi európai alapjogvédelmi rezsim áttekintő összefoglalására e témát tudományosan műveljük számára, ráadásul egyfajta számvetést is képez a jelenlegi, tehát az EU EJEE-csatlakozását megelőző kapcsolatokról, illetve az EJEE és EUB közötti konvergencia és divergencia kérdéséről.

4. Summary

The dissertation titled the fundamental right endeavours of European Convention on Human Rights and European Union legal order, convergence vs. divergence in European legal space targets the main features of the fundamental right protection in regional prospective commonly referred to European legal space.

The dissertation takes a contextual look on the historical development of both organizations and looks for similarities and differences in their mandates as well as the steps taken towards their co-operation. The dissertation closely analyses the two main fundamental rights catalogues, ECHR and Charter of Fundamental Rights of the EU by looking into its diverse and convergetic (?) elements.

The thesis examines the relationship, divergence and convergence on three horizontal levels. First on the institutional level by comparing the preliminary ruling procedure and advisory opinion procedure as recently established before the European Court of Human Rights which can be concerned as only *prima facie* similar. Secondly, on the level of principle by examining the nature, sources and common and distinctive characteristics of equal treatment, where again the two regimes have distant perspectives but content-wise similarities.

The third level of analysis is on the level of sole right, and targets the relationship between the right to a fair trial in case of rejection to initiate preliminary ruling, a rather complex scenario. However, the third level of examination serves as an example of the issue at the heart of the thesis, the relationship of ECHR and EU. That being said, the dissertation draws the following well-founded conclusions:

1. The relationship between ECHR and EU legal order is a rather complex issue and it cannot be simplified and generalized to fit into certain paradigms. However, it is not disputed that some characteristics of ECHR – EU relationship certainly remind us on quasi-federal narrative.
2. The minimum level of protection guided by the provisions of ECHR, portraying thus a minimum requirement that has to be met by national level of protection and EU, but the latter will be applicable only after EU accession to ECHR.
3. The relationship between EU and ECHR has a complex dynamics.
4. As a consequence of complex dynamics the relationship has to be always assessed *in concreto* and on *ad hoc* basis.
5. The two regimes have convergetic cells, such as constitutional sources of law and constitutional players.
6. The divergence between the two regimes stems mainly from their differing mandate which ultimately leads to differing prospective
7. For the sake of legal certainty, coherence of the case law it would be of utmost importance that the EU accedes to ECHR as soon as possible, although the current

chances for that are relatively low. Only afterwards will be the phase European legal space as a safe zone upholding some basic minimum protection level in Europe systematically true.

5. Publikációk jegyzék

Daka Marija: Advisory opinion and preliminary ruling procedure – a comparative and contextual note. Pravni Vijesnik Casopis za pravne i društvene znanosti Pravnog Fakulteta Sveucilista Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku 2020 36. 289. o.

Daka Marija: The relationship between the preliminary ruling and a fair trial-ECHR prospective . In: Regional Law Review Belgrád Online konferenciakötet 2020.10.01.

Daka Marija: Reflections on the Principle of Equal Treatment in EU Law and the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union and the European Convention on Human Rights. Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies 2020 5.-23. o.

Daka Marija: Fundamental rights protection in European legal space: Milestones from the jurisprudence of CJEU and ECHR. In: Constitutionalism in a Plural World (szerk. Catarina Santos Botelho, Luís Heleno Terrinha, Pedro Coutinho) 2018 217-229.o.

Kiss Kelemen Bence, Daka Marija: Extraterritorialitás az emberi jogi bíróságok gyakorlatában. Jura 2017 1. sz. 207-218.o.

Daka Marija: Az egyenlő bánásmód követelménye az Európai Unió jogában és az Emberi Jogok Európai Egyezményében Jura 2016 1.sz.182-188.o.

Daka Marija: Tanácsadó vélemény és előzetes döntéshozatali eljárás: úton az egységes európai alapjogvédelem felé? Fundamentum 2020 1.sz. 85.-95.o.

Daka Marija: OTKA tanulmánykötet (megjelenés alatt)

Daka Marija: Az előzetes döntéshozatali és a tisztességes eljárás kapcsolata at Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata fényében. Erdélyi Jogélet 2021 1.sz. (megjelenés alatt)